

Laura MOLNAR

ȘTEFAN BACIU, PROFESORUL UNIVERSITAR

Résumé: Ștefan Baciu, écrivain (poète, mémorialiste, journaliste roumain) né à Brașov, est parti de Roumanie en 1946. Il commence sa carrière universitaire à Seattle dès 1962, après avoir vécu treize ans au Brésil. Du 1946 jusqu'à sa retraite, à la fin de 1990, il enseigne à l'Université de Honolulu la littérature et la civilisation latino-américaine. Il parle dans sa correspondance et ses mémoires de son activité (de ses oraires, matières enseignées, de ses cours préférées, des conférences soutenues), en nous aidant de cette manière à faire une image plus claire de sa vie la-bàs. Très apprécié, un des pionniers de l'université américaine, il a enseigné mille étudiants du monde entier pendant vingt-six ans, mais il n'a jamais oublié ses origines et son pays natal.

În această lucrare ne propunem să reconstituim o parte din activitatea atât de vastă a poetului care a fost Ștefan Baciu, cariera sa universitară. Ni s-a părut interesant să adunăm date pentru a realiza o imagine cât mai clară a carierei brașoveanului ajuns în lumea universitară americană, dar și să reconstituim un tablou fidel al acestei lumi pe care scriitorul, preocupat să redea universul în care a trăit, o conturează. Acest lucru ne-a fost posibil datorită mărturiilor din opera sa cu caracter memorialistic, din corespondența pe care o întreținea cu familia din țară și datorită fotografiilor ilustrative în acest sens.

În 1962, brașoveanul care se afla în Brazilia de treisprezece ani cu o interesantă carieră în publicistică (era șef de politică internațională la *Tribuna da Imprensa*, cel mai important cotidian din țară) primește o ofertă pentru un post de Visiting Lecturer la Seattle (în statul Washington).

La vârsta de patruzeci și patru de ani are loc debutul său universitar în Seattle, urmând ca, după doi ani, să predea literatură și civilizație braziliană la Universitatea din Honolulu – Hawaii, de unde, după o carieră prodigioasă de douăzeci și șase de ani, se pensionează la sfârșitul anului 1990.

Cum cele mai importante momente din viața sa sunt surprinse în *Mira*, romanul dublu biografic, am selectat aici episodul în care primește oferta universitară, relatat cu mult umor: „*La un moment dat Rodrigues-Alcala având un debit verbal extrem de mare, și în afară de aceasta, încerca să-și «vândă marfa» (to sell the merchandise), cum obișnuiește să se spună în Statele Unite, indiferent de ceea ce «vinzi»: cremă de ghete sau mașini, cultură sau spaghetti, reviste sau... un post universitar. Ceea ce vindea, era un post de Visiting Lecturer pentru literatura și cultura braziliană la Universitatea din Seattle, Washington, cu contract pe un an de zile, de care mă asigură că era «excellent»*”¹. Predă în Seattle doi ani în speranța de a se întoarce în a doua sa patrie, Brazilia. Despre activitatea din aceasta perioadă, Ștefan Baciu nu face foarte multe referiri, iar când o face, este doar pentru a arăta diferența de viață și concepții între cele două lumi – cea latino-americană, caldă și prietenoasă, și lumea mult mai austeră, total opusă spiritului latin, din Seattle, în care s-a adaptat mai greu.

Cum munca la catedră s-a desfășurat în paralel cu cea a Mirei, soția sa, Ștefan vorbește de cele mai multe ori de activitatea lor împreună.

În 1964, fostul coleg James S. Holton, numit șeful secției de spaniolă la Universitatea din Hawaii, îi propune pentru un an un post de Assistant Professor de literatură hispano-americană, iar Mirei unul de Lecturer pentru cursuri intermediare de spaniolă. În martie, primesc oferta oficială de la

¹ Ștefan Baciu, *Mira*, București, Editura Albatros, 1998, p. 176.

șeful Departamentului de Limbi Europene. Vor accepta pentru că în Brazilia situația se înrăutățește din punct de vedere politic. După cum singur recunoaște în *Mira*, aceste contracte erau „mai modeste din punct de vedere financiar, universitatea din Hawaii fiind mai săracă decât aceea la care lucrasem, însă, ținând seama de ceea ce era să se desfășoare în Brazilia, un provizorat de un an de zile, chiar în condiții mai modeste, sub soarele Pacificului, în Arhipelagul Sandwich, nu ne putea strica”². Primele impresii legate de facultatea din Hawaii sunt înregistrate, de asemenea, în *Mira*: „În campus, am fost întâmpinați de colegii care ne așteptau. Departamentul de Limbi Europene se afla în «Webster Hall», o clădire cu patru etaje în care funcționau mai toate facultățile de limbi și liere. Era o clădire relativ nouă, destul de simplă, și întreg «campusul» ni se părea mai modest decât cel din Seattle, lucru explicabil, dat fiind ca Universitatea din Hawaii a început să se dezvolte abia după 1964, anul sosirii noastre, sub administrația președintelui (rector) Thomas Hamilton...”³.

Din corespondența către familie aflăm mai multe date despre activitatea sa, despre programul de studii, perioada de vacanță sau de cursuri, despre examene și conferințe. Menționăm că am selectat doar informațiile care ni s-au părut demne de luat în considerație, cele omise neaducând date suplimentare, ci fiind doar simple notații referitoare la orele, vacanțe sau examene. Primele vești legate de universitate datează din 26 septembrie 1964, când, proaspăt sosit în Honolulu, spune: „Am început un nou an universitar, în care mă voi ocupa mai cu seamă de literatură și civilizația latino-americană, cursurile pe care le dau în – spaniolă! pe care am învățat-o singur (și fără să știu cum) în ultimii zece ani”⁴.

Încă de la venirea în noul colectiv se confruntă cu o problemă pe care nu omite să o menționeze. Până și în Honolulu se pune în discuție nepotismul: „Cum atât eu cât și Mira făceam parte din secția spaniolă, ni se atrase atent atenția că, eventual, ar fi existat problema «nepotismului», se putea «interpreta» cum ai fi vrut: când în favoarea când în defavoarea celor vizați, depinzând din ce «unghi» se analiza cazul! În același timp fuseserăm însă asigurați că din cauza «înalțelor noastre calificări» și a «calității intelectuale» a muncii noastre, o asemenea ipoteză era îndoielnică, așa că, pentru un an, n-aveam de ce să ne facem griji”⁵.

Din ilustrata datată 20 februarie 1965 putem vedea că Ștefan a privit poziția sa cu foarte multă seriozitate: „Am foarte mult de lucru, caut să mă pot ține la curent cu totul”⁶.

² *Ibidem*, p. 217.

³ *Ibidem*, p. 265.

⁴ Muzeul „Casa Mureșenilor”, secția Casa „Ștefan Baciu” (în continuare MCM – CȘB), Depozit Documente, dos. 4, nr. inv. 371, ilustrată, original.

⁵ *Mira*, p. 267.

⁶ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 6, nr. inv. 564, ilustrată, original.

Tot din corespondența către mama sa aflăm mai multe date despre activitatea sa de conferențiar. Primele conferințe le va susține încă din 1965. În 15 aprilie anunță: „În iunie plec pentru 20 de zile în America Centrală (țări pe care le iubesc atât și unde am foarte mulți prieteni) ca să dau o serie de conferințe; invitat de Universitățile de acolo!”⁷, iar în mai vine cu informații suplimentare referitoare la limba de susținere: „Conferințele în Mexico și America Centrală le voi ține în... spaniolă!”⁸. În august, același an 1965, își înștiințează familia despre următoarele prezențe din State: „De la 5 la 15 septembrie plec la Boston și New York, la un colocviu portughezo-brazilian, invitat de Harvard și Columbia, unele din cele mai mari universități din lume. Am să cetesc o comunicare despre poezia în viitorii 20 de ani în Brazilia! Subiect frumos, greu și riscant. Ca tot ceea ce e frumos!”⁹, iar în august 1969 este invitat de Universitățile din Costa Rica și Honduras. În Honduras, însă, aflăm că nu va ajunge din cauza conflictului izbucnit în acea perioadă între Honduras și San Salvador.

Începuturile în Honolulu sunt sub semnul incertitudinii până la definitivarea situației sale în 1967. În 27 ianuarie 1965, anunță prelungirea contractului și oferă o descriere a noului spațiu de lucru: „Pentru anul 65-66 Universitar cel puțin, am să fiu tot aici, unde mi s-a oferit un excelent contract. Chiar în aceste zile, în vacanța dintre cele 2 două semestre m'am mutat în noul birou singur, «un pateu», grădina interioară de stil tipic local, plină de o floră abundentă, radioasă, un birou în care să pot lucra în voie”¹⁰. Ține să sublinieze acest fapt fiind o împlinire personală și o mare fericire în situația în care, la venirea sa în universitate, el și Mira au fost nevoiți să împartă același birou.

Nesiguranța rămânerii în Honolulu, în 1966, reiese și din ilustrata în care prezintă perspectivele în ideea în care nu vor rămâne: „După Septembrie 1966, nu știu precis ce vom face, e foarte posibil să mai stau aici, dar nu e nimic sigur. Și – ca să vedeți cum e lumea – am primit invitații (teoretice) pentru a preda spaniola în Seoul (Coreea de Sud) sau un curs de literatură braziliană în America Centrală, lucru – care pe scurt termen m'ar interesa”¹¹.

În 1967, după numai trei ani de catedră, i se definitivează situația și este avansat la gradul de profesor-asociat. Față de Mira care, fiind farmacistă de profesie, este nevoită să urmeze cursurile Facultății de Litere pentru a putea avansa, Ștefan este mai norocos după cum declară: „Mi se adusese

la cunoștință că la propunerea decanului, rectorul Thomas H. Hamilton acceptase să-mi «echivaleze» licența în drept, cele câteva zeci de cărți și sutele de eseuri, articole și poeme, cu un doctorat”¹².

O preocupare constantă a lui Ștefan Baciuc în corespondență a fost de a descrie lumea în care trăiește: „Acesta e locul unde lucrez și de unde îți scriu de obicei – și acum. Săgeata arată mica clădire cu biroul meu «cancelaria» cum zicea bunica. Sunt în plin examen. E cald. Altă vară”¹³, prilej cu care face o următoare descriere: „Pe verso, faimosul «EWC»,

⁷ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 566, ilustrată, original.

⁸ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 567, ilustrată, original.

⁹ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 570, ilustrată, original.

¹⁰ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 563, ilustrată, original.

¹¹ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 569, ilustrată, original.

¹² *Mira*, p. 269.

¹³ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 3, nr. inv. 275, ilustrată, original.

unde mănânc des, o facultate pentru studenți din toate părțile lumii. E în campus și e plină de mișcare și de un ciudat aer oriental”¹⁴. Universitatea, în ansamblul ei, este văzută: „Acest institut de «educație internațională» e în felul ei o școală unică în Occident”¹⁵.

Pentru a reda cât mai sugestiv cosmopolitismul lumii americane, într-o ilustrată din 17 iulie 1966, scrie: „Azi am venit în autobuz lângă un călugăr budist, și pe lângă masa mea la EASTWESTCENTER mănâncă un grup de studenți din Birmania, Ceilon, Cambodja, Pakistan. Lângă ușa mea, în celălalt birou, bate la mașină un coleg din Indonezia și un student din Tailanda stă de vorbă cu logodnica lui, în timp ce o studentă japoneză mă întreabă ceva din gramatica portugheză”¹⁶.

În Mira arată cum se desfășura programul de lucru: „Diminețile ne erau ocupate cu diferitele cursuri, ore de birou, adunări și corectarea de examene...”¹⁷. Familia este ținută la curent cu noutățile din orarul său: „Noul an 66-67, mie îmi dă destul de lucru, am un seminar de licență despre «cuento» (short story) în America-Latină, cu un număr de studenți... care îmi place extrem de mult printre altele”¹⁸.

Ilustrata din 16 februarie 1968 „raportează”, după cum îi plăcea să spună, „cursuri 4, 2 antologii, am avut șansa de a mi se da o secretară”¹⁹.

În mai, își prezintă proiectele pentru anul în curs: „Ne apropiem de finele unui nou an școlar... la 30-V-a se termină anul, apoi vacanță până în 17 VI și apoi curs de vară intensiv: apoi iar vacanță, în care însă am extrem de multă muncă cu cele 2 antologii”²⁰. În august spune: „La 26.7.1968 se termină cursul de vară, care m-a obosit mult. M-am înhâmat la el fără să-mi dau seama că un curs de 1 (2 ore și zece minute zilnic) este cu totul stupid; seminarul în schimb compensează”²¹.

Uneori, prezentul îi rememorează trecutul studenției sale, când timpurile se aflau sub semnul liniștii și al calmului. În prezent, viața universitară este agitată și plină de stres: „Am început un nou an școlar, și când mă gândesc la liniștea (!!!) începuturilor de an de liceu și (chiar) universitate, nu-mi vine să cred; și totuși Planeta e încă aceeași: cursuri puține și ușoare, o să pot lucra”²².

Pe anul 1969 relatează, în 14 mai: „Acum suntem în push de fine de an până în 22, apoi, o săptămână de examene și multă agitație”²³.

În memorialistică observăm, de asemenea, preocuparea de a immortaliza fiecare moment din existența sa didactică: „Sosesc dimineața în biroul meu din Valea Manoa, unde se află campusul central al Universității Statului, mă așez la masa de lucru și încep să prepar lecția pentru cursul de

¹⁴ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 424, ilustrată, original.

¹⁵ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 425, ilustrată, original.

¹⁶ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 594, ilustrată, original.

¹⁷ *Mira*, p. 266.

¹⁸ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 7, nr. inv. 603, ilustrată, original.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 579, ilustrată, original.

²⁰ *Ibidem*, dos. 4, nr. inv. 386, ilustrată, original.

²¹ *Ibidem*, dos. 4, nr. inv. 394, ilustrată, original.

²² *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 401, ilustrată, original.

²³ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 422, ilustrată, original.

civilizație latino-americană, pe care îl dau de trei ori pe săptămână. E vorba de un capitol sintetic, analizând opera scriitorilor din Peru, Ecuador, Chile, Bolivia și Paraguay”²⁴.

În treacăt adaugă, pe un ton distrat, despre activități diverse: „*Fac parte din comitetul de lectură care va citi poezii scrise în spaniolă de studenții și studentele din anul I*”²⁵, sau o epistolă în care o fostă studentă îi cere o scrisoare de recomandare pentru o universitate din Spania.

La începutul lui 1970 vorbește de programul anului: „*În semestrul care începe la 26 I-26 V am (numai) 2 cursuri: portugheză (literatură) anul III și un seminar de poezie contemporană din Nicaragua*”²⁶. În 27 iulie 1970 anunță: „*Vacanța mare s’a dus; în 28 încep un curs de «summer school», spaniolă elementară; care merge până la 3-9 și la 8-9 încep cursurile care merg până la Crăciun. În iulie 1971 începe «sabaticul», 6 luni*”²⁷, iar în august explicitează orarul: „*Cursul de spaniolă elementară mă face să petrec dimineața la Universitate, clasă + birou*”²⁸. În toamnă, relatează cu vădite nostalgii românești, dar și într-o manieră comparativă: „*Destul de curând va bate la ușă o altă toamnă hawaiiană, cu cărți școlare nu ca pe timpul lui Dragomir Nedelcovici*”²⁹.

În ilustrata din 11 septembrie 1970 doarește să redea pulsul începuturilor de an universitar: „*Am început un nou an școlar: 21 de mii de studenți; o primă săptămână de agitație în ceea ce privește noile activități*”³⁰, pentru ca apoi, în aceeași ilustrată, să semnaleze prezența acolo a unui conferențiar român, însă nu pare foarte interesat să afle mai multe date despre acesta: „*În săptămâna care vine ne vizitează un d. Ștefănescu Drăgănești, profesor de la București, va da conferințe*”³¹. În corespondența imediat următoare nu mai pomenește nimic de trecerea acestui domn pe acolo.

În State profesorii beneficiază de an sabatic, „*concediul acordat de universitățile americane din șase în șase ani profesorilor, cu scopul de-a uni investigațiile și odihna*”³². În sabatic, pe care îl petrece împreună cu Mira în Europa, Ștefan intră doar în 1972, perioadă în care studiază un subiect legat de elaborarea *Antologiei poeziei surrealiste latino-americane*.

Munca la catedră este dublată de proiectele personale, pe care le menționează cu fiecare ocazie. Vorbind despre orarul personal, remarcă, uneori, trecerea timpului: „*Zilele trec în zbor printre teze, examene, invitații și corecturile Antologiei care trebuie să apară până la finele acestui an*”³³.

După cum singur conștientizează, menirea unui profesor la catedră este de multe ori mult mai complexă: „*Deseori, profesorul are ocazia să asculte «cazuri speciale», ca un fel de amestec de duhovnic, avocat și psihiatru*”³⁴.

În întreaga activitate la catedră desfășurată de Ștefan Baciu, putem afirma că a predat cu pasiune și seriozitate. Există însă și o materie pe care a fost obligat să o predea și care nu i-a făcut în mod special plăcere: gramatica portugheză, un domeniu mai arid, care nu convenea foarte mult poetului. Vorbește despre acest lucru în câteva ocazii: „*Peste o lună «se găță» semestrul, dar la primăvară, tot am un curs de.... gramatică, fain frumos, exact pe cel de acum! Plus un seminar 18 studenți, și introducerea la literatura Americii Latine, anul III*”³⁵; „*la mine cursurile încep la 24-8, unul... de gramatică și asta nu e o bucurie!*”³⁶. La 28 august 1984 anunță: „*În ultima clipă mi s’a luat gramatica (!) în schimb mi s’a impus un curs de poeme graduat, cu volume ce nu-mi convin 100%*”³⁷,

²⁴ Ștefan Baciu, *Un brașovean în arhipelagul Sandwich-Hawaii*, București, Editura Eminescu, 1994, p. 68.

²⁵ *Ibidem*, p. 70.

²⁶ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 5, nr. inv. 475, ilustrată, original.

²⁷ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 453, ilustrată, original.

²⁸ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 452, ilustrată, original.

²⁹ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 454, ilustrată, original.

³⁰ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 455, ilustrată, original.

³¹ *Ibidem*, dos. 5, nr. inv. 455, ilustrată, original.

³² Mira, p. 288.

³³ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 6, nr. inv. 529, ilustrată, original.

³⁴ *Un brașovean....*, p. 35.

³⁵ MCM – CȘB, Depozit Documente, dos. 1, nr. inv. 85, ilustrată, original.

³⁶ *Ibidem*, dos. 3, nr. inv. 255, ilustrată, original.

³⁷ *Ibidem*, dos. 2, nr. inv. 109, ilustrată, original.

ca apoi, la 12 septembrie, să exclame fericit: „În toamna asta, se pare că, în mod excepțional, scap cu bine de cunoscutul curs de gramatică! Voiu preda: conversație, civilizație, poezie, ultima la nivel gradat”³⁸. Revine ulterior cu o știre autoironică: „Facultatea a intrat în ritm normal și am aflat că la primăvară iar am un curs de gramatică. Specialitatea mea!”³⁹.

Anii '80 sunt anii în care se plânge și de scăderea calității studenților: „Eu mă lupt cu libienii mei, în semestrul următor am o clasă de literatură. Mi-am tocmii o asistentă pentru corectat o-i, oi”⁴⁰. În septembrie 1981: „Eu continui marile mele creații cu libienii... E o jalnică scădere de nivel nu numai «la noi» ci și în general. Anii seminarilor se pare că s-au dus ca și Baba cu colacii. O amicică mă consola «e mai ușor» și apoi «c'est la vie!»”⁴¹. În 1983 menționează despre o situație de criză care afectează bunul mers al lucrurilor: „La universitate e jale: s'au mai tăiat 8 milioane din buget și se invită lumea să iasă la «penzie» early. Deocamdată se fac mari economii la cumpărarea de cărți, bibliotecă etc. Vremurile de aur din anii '60 s'au dus”⁴², pentru ca, în septembrie 1984, să regrete că nu se poate retrage: „Aici e un mare balamuc de care eu încerc să mă țin cât mai în lături. Dacă viața mea ar fi «acuma» aranjată în alt fel, m-aș «semi-pensiona» ca să mă dedic alor mele și «uneori» câte o scurtă călătorie. Dar nu e așa...”⁴³.

Din corespondența anului 1987 se poate observa o modificare de atitudine. Cum are deja o vârstă înaintată (șaizeci și nouă de ani), se face vizibilă o oarecare oboseală, pe care o menționează din ce în ce mai des: „Caut să țin un ritm normal, dar obolesc repede, mai ales la cursul de 1.15 minute (75 minute) care e de 2 ori pe săptămână, altfel decât cel de 50 minute. Dacă nu aș fi singur, aș renunța, căci nu «face». Multă muncă și multă oboseală”⁴⁴. „Cursurile încep la 24-8, mi s-a aprobat reducerea (!!!). Predau un 202 un subjonctiv și un 471 introducere în literatura hispano-americană. Orar 10 treizeci și 2.30, 9.45 și mă întorc cu Tedd la 5. Să vedem cum o să fie cam obositor.”⁴⁵

În același sens continuă și la 25 octombrie 1989: „Cursul merge bine, dar greu, în sensul că obolesc ușor ... Orar nou care se va schimba la anul. (So Gott will)”⁴⁶. La scurt timp se manifestă boala Parkinson, care îi va afecta restul existenței.

1990, ultimul an la catedră, aduce vești legate de lucrul cu studenții și de pensionare: „Azi (31 ianuarie 1990) am primit comunicare oficială de la Decan, cum că finele contractului meu este... final”⁴⁷. În 9 septembrie 1990 spune: „Acum lucrez cu studenții pentru dizertații de MR (licențe) individual”⁴⁸, iar peste câteva zile constată, într-o atitudine de resemnare, în mod firesc, schimbarea de generație și trecerea timpului văzută într-o manieră specific românească: „La Universitate multă lume nouă, căci de la 1964 până azi, mai toți colegii «s'au pensionat». De fapt, așa e normalis, oricât am

³⁸ *Ibidem*, dos. 2, nr. inv. 113, ilustrată, original.

³⁹ *Ibidem*, dos. 2, nr. inv. 104, ilustrată, original.

⁴⁰ *Ibidem*, dos. 1, nr. inv. 62, ilustrată, original.

⁴¹ *Ibidem*, dos. 1, nr. inv. 63, ilustrată, original.

⁴² *Ibidem*, dos. 1, nr. inv. 90, ilustrată, original.

⁴³ *Ibidem*, dos. 2, nr. inv. 103, ilustrată, original.

⁴⁴ *Ibidem*, dos. 4, nr. inv. 363, ilustrată, original.

⁴⁵ *Ibidem*, dos. 3, nr. inv. 255, ilustrată, original.

⁴⁶ *Ibidem*, dos. 3, nr. inv. 265, ilustrată, original.

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 4, nr. inv. 360, ilustrată, original.

⁴⁸ *Ibidem*, dos. 3, nr. inv. 296, ilustrată, original.

dori noi să fie ca'n basmele lui Petre Ispirescu"⁴⁹.

Încă din mai 1965 vorbește despre colaborările pe care le are la revistele universităților americane: „În ultima vreme am avut satisfacția ca reviste universitare de mare prestigiu aci, să primească eseuri ale mele”⁵⁰. La editurile universităților publică lucrări importante: în 1974, la New York University, îi apar cele 2 volume ale *Antologiei Poeziei Latino-americane*, cea mai importantă lucrare a lui; aceasta și aceea a *Poeziei Surrealiste Latino-americane* sunt, după cum aprecia, „cărți devenite între timp, lucrări de text obligatorii, lucrări de text, editate și reeditate, apoi din nou epuizate”⁵¹. Universitatea din Veracruz publică, în 1986, placheta de poezie braziliană tradusă în spaniolă *Las Pistas de Ledo Ivo*, iar Academia Panamena de la Lengua din Panama îi editează, în 1988, *Poemele lui Ivan Goll*, traduse din germană.

Studentii sunt menționați în nenumărate ocazii, ceea ce demonstrează o preocupare pentru tinerii care îi trec prin mână, cât și pentru viitorul lor. În *Un brașovean în arhipelagul Sandwich Hawaii* dedică un capitol unei studente vietnameze, Bach Mai Pham, despre care își amintește: „Avea nu numai un talent special pentru limbile străine ci se distingea printr-o muncă aș zice îndârjită, făcând progrese zi de zi”⁵², fostă studentă pe care o regăsește cu plăcere după mai mulți ani. Cu mulți dintre ei are o relație foarte apropiată: uneori este invitat la masa de Crăciun, sau studenții sunt prezenți la aniversările lui etc.

La ora bilanțurilor, face un tablou al universității și al schimbărilor la care a fost martor în îndelungata sa carieră: „Când, în 1964, am sosit la Universitatea din Honolulu, erau pe cale să se stingă ultimile reminescente ale tihnitei vieți rustice din Campus: astăzi, Honolulu are duioasa «cîste» de a fi, ca număr de locuitori, al unsprezecelea oraș al Statelor Unite. Universitatea are peste 27 de mii de studenți și pe locul unde se afla primul meu birou, se ridică o clădire de zece etaje, beton armat și sticlă, destinată studiilor sociale”⁵³.

În același context, surprinde instantanee din viața studențească americană, văzute dintr-o perspectivă a viitorului: „Se vor umple sălile de curs și seminar. Se vor lua cu asalt amfiteatrele și cele cinci biblioteci vor fi ocupate din zori până în noapte. Numeroasele restaurante și coffee shop vor fi pline până la refuz timp de 12 ore pe zi, iar la umbra palmierilor se vor improviza picnicuri la care vor participa și cei ce și-au adus de acasă așa numitul «Brown bag», punga de hârtie cafenie conținând un sandwich, un fruct, sau, dacă sunt vegetarieni, legume și nuci, pe care le vor ronțai cu burta la soare sau moșăind zece sau cinsprezece minute înainte de a se îndrepta spre o altă sală de cursuri în clădirile ale căror ascensoare urcă și coboară fără încetare”⁵⁴.

În mod evident, face o comparație între lumea universitară românească (unde nu își putea închipui familiaritatea cu profesorii) și cea americană, unde ține a sublinia aspectele democrației americane: „Democrația americană începe în școli. Fiecare individ are dreptul să își exprime părerea, chiar dacă este aceea a unei așa-zise «minorități a unuia singur». Studenții și studentele au învățat să prețuiască aceste valori încă din clasele primare și de la liceu [...]”⁵⁵.

„Fiecare universitate din Statele Unite publică un ziar, redactat, scris și întocmit exclusiv de studenți, apărând o dată, de două sau de trei ori pe săptămână, distribuit gratis în Campus [...] și care se caracterizează printr-o absolută libertate de expresie. În felul acesta poate fi criticată administrația universitară, dacă redacției i se pare că rectorul (numit aici «președinte») nu are

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 4, nr. inv. 300, ilustrată, original.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 6, nr. inv. 568, ilustrată, original.

⁵¹ *Un brașovean...*, p. 44.

⁵² *Ibidem*, p. 59.

⁵³ *Ibidem*, p. 73.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 51.

dreptate. Pot fi discutate metode de predare, cursuri care nu sunt populare și cei criticați (profesori, conferențieri sau lectori) au dreptul de a răspunde în mod clar și concis.”⁵⁶

Memorialist înăscut, evocă cu plăcere chipuri ale celor care i-au fost aproape: „Aveam biroul lângă cel al frumoasei tailandeze Sumitra Tavorabutr, vecinii noștri fiind cubanii Yara și Matias Montes, indonezianul R. Roosman, cunoscuta folcloristă japoneză Hiroko Ikeda, specialistul de limbă și literatură sanscrită Walter Maurer”⁵⁷. „Încă îmi aduc aminte de mica mea asistentă Tokuko Nanto de la Tokio, care avea obiceiul, de câteva ori pe săptămână să se oprească în fața ușii deschise, uitându-se cum băteam (ca și acuma) la mașina de scris cu două degete, pentru că lucrăm zilnic cu foc și spor...”⁵⁸.

Cu ocazia unui tur organizat pentru turiști în campus, vedem și modul în care se percepe pe sine, vorbind cu demnitate de originea sa: „Cel care se îndreaptă spre clădirea principală – adaug eu – cu o pălărie de pai Panama pe cap – este poetul brașovean, autorul «Poemelor poetului tânăr» apărute în 1935 la București și al culegerii de poeme hawaiiene «Ukulele», tipărită în anii '60 în Hawaii”⁵⁹.

Referitor la practica universităților americane, unde studenții fac evaluări profesorilor, Ștefan ține să explicitizeze modul în care este perceput de studenți: „În ceea ce mă privește, evaluările au fost, îndeobște, din cale-afară de pozitive fiind «criticat» pentru «intransigența ideologică» lucru ce mă cinstește”⁶⁰. În continuare, afirmă pe un ton distrat: „Anul acesta un student (sau să fie o studentă ?) a găsit că sunt atât de drăguț («cute») că Universitatea ar trebui să facă «păpuși Ștefan Baciu» spre a fi distribuite ca «suvenir» de Departamentul de Limbi Europene”⁶¹.

Pentru a contura cât mai cuprinzător personalitatea profesorului Baciu, am înregistrat și imaginea pe care au avut-o alții despre el. De aceea am ales cea mai sensibilă și completă evocare a acestuia, ce aparține lui Theodore J. Stepp, unul din studenții cei mai apropiați și care, în „Mele”, numărul 90, dedicat memoriei lui Ștefan Baciu, îl prezintă astfel: „Eu apreciez în mod special contribuția profesorului Baciu la învățământul contemporan pentru că am avut privilegiul de a îl avea ca profesor și mentor dar a îi fi și prieten. Ca tânăr student la Universitatea de Spaniolă, am fost impresionat de larga experiență în problemele latino-americane pe care o aducea la clasă. Cursurile de literatură braziliană au revelat într-un mod special calitățile extraordinare de predare ale profesorului Baciu: fiecare material avea un grad de dificultate care în același timp menținea interesul nostru și ne provoca să ne formăm abilitățile în limba și istoria literaturii Portugaliei și a Braziliei. Au trecut mai mult de douăzeci de ani de atunci; totuși, influența, învățătura sa, începută în timpul zilelor mele de facultate, continuă să fie puternică pentru mine și azi, ca profesor la Maryknoll High University”⁶².

Pentru poetul care a fost Ștefan Baciu nu este surprinzător ca lumea în care a trăit să constituie o sursă de inspirație pentru poezia sa. În acest sens a scris mai multe poezii. Noi am selectat din volumul *Ukulele* poezia intitulată *Carte poștală din cetatea universitară*, care pune în evidență în modul cel mai plăcut această temă de creație:

„caiete de franceză
de tagalog
dicționare de buzunar-galben, alb
și negru, în pătrate uriașe-afișe vorbind fiecare
în altă limbă

⁵⁶ *Ibidem*, p. 50.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 75.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 45.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 83.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² „Mele”, Honolulu, Ianuarie, 1994, nr. XXX/ 90, p. 63.

*fete desculțe
cu o năframă 'n vânt
la gât
săli respirând
din oră în oră
cu plămâni
cosmopoliți
fiecare respirație
o altă limbă
un alt obraz
cărți lăsate
pe iarbă
par foi
dintr'un copac necunoscut
un câine trece pe gazon
în timp ce păsări
încep un curs
de aerodinamică”⁶³*

Ștefan Baciu s-a bucurat de o largă apreciere în munca de la catedră. Cosmopolit, și-a dedicat mai mult de un sfert din viață predând literatura și civilizația latino-americană; prin mâna sa au trecut mii de studenți din toate părțile lumii. A fost unul din pionierii Catedrei de Limbi romanice la Facultatea de Limbi romanice din Honolulu și a lăsat în urma sa o operă de referință pentru iubitorii poeziei latino-americe, însă nu și-a uitat niciodată originile, fiind un reprezentant de seamă al culturii române și al românilor din diaspora.

⁶³ Ștefan Baciu, *Ukulele*, Madrid, Colecția Destin, 1967, p. 11.